VELIANKOS (ŽINGIŲ) PILKAPYNAS

Povilas TEBELŠKIS

Veliankos (Žingių) pilkapynas (A 1131) yra Veliankos kaime (Pabradės sen., Švenčionių r.), 0,1 km į ŠR nuo Asvejos (Dubingių) ež. R kranto, abipus Danilavos–Purviniškių kelio, Nemenčinės miškų urėdijos Purviniškių g-jos miške, 107 kvartalo V dalyje.

Iki 1993 m. šis pilkapynas archeologams nebuvo žinomas. Tais metais pilkapyną surado šios ataskaitos autorius. 1993 m. balandžio 26 d. pilkapynas buvo įrašytas į Naujai išaiškinamų istorijos ir kultūros paminklų sąrašą (IP 2539/A). Nustatyta pilkapyno teritorija (4 ha) bei saugomo gamtinio landšafto zona (79,3 ha). 1997 12 31 KVAD įsakymu Nr. 380 pilkapynas įrašytas į Archeologinių vietų sąrašą. Pilkapyne suskaičiuota apie 93 4–19 m skersmens bei iki 1,5 m aukščio pilkapius. Kai kurie pilkapiai, ypač esantys V kelio Danilava–Purviniškiai pusėje, apardyti (iškasinėti).

Apie 30–40 m į R–PR nuo Danilavos–Purviniškių kelio pilkapyną PV–ŠR kryptimi kerta aukštos įtampos elektros perdavimo linija. Ji nutiesta apie 1964 m. Tiesiant elektros liniją, buvo iškirstas miškas – iki 10–15 m pločio ir apie 200 m ilgio proskyna. Po elektros perdavimo linija atsidūrė 5 pilkapiai. Keičiant stulpus, valant proskyną, pilkapiai buvo ardomi. Todėl šios ataskaitos autorius 1998 m. liepos–rugpjūčio mėnesiais ištyrė minėtus pilkapius (I–V).

Pilkapis 6 yra ŠR kelio Danilava–Purviniškiai pusėje, apie 3 m nuo jo važiuojamosios dalies krašto. Anksčiau ant pilkapio augo nemažai įvairių krūmų (daugiausia lazdynų), vienas kitas jaunas medis. Prieš porą metų, valant šią pilkapyno dalį nuo augmenijos, buvo sutvarkytas ir šis pilkapis. Tačiau vėliau pilkapis vėl pradėjo apaugti krūmais. Pilkapio V–ŠV dalis, tvarkant kelią bei šalikeles, yra nustumdyta. Siekdamas išvengti pilkapio tolesnio ardymo, šios ataskaitos autorius šiais metais parengė ir pateikė MAK svarstymui pilkapio ištyrimo programą. Pritarus programai ir išsprendus tyrimų finansavimo klausimą, darbams vykdyti KVAD š. m. rugsėjo 29 d. išdavė leidimą Nr. 168.

Tyrimų darbai buvo vykdomi 2001 m. spalio mėnesį. Vienintelis tyrimų metu rastas dirbinys perduotas į LNM.

Prieš pradedant kasimo darbus, nuo pilkapio buvo pašalinti ant jo augę krūmokšniai. Pilkapio sampilas suplokštėjęs, jo V dalis, kaip jau minėta, nustumdyta. Ant pilkapio yra augę ir keletas didesnių medžių (likę jų kelmai). Aukščiausia pilkapio sampilo vieta pažymėta centriniu kuoliuku (toliau – CK). Pilkapio tyrimams buvo apmatuotas 9x6 m dydžio plotas, apimantis pilkapio sampilą bei jo aplinką (beje, griovių ar duobių vietos vizualiai neišsiskyrė). Norint užfiksuoti ištisinį pilkapio sampilo pjūvį, plotas buvo orientuotas ne pagal pasaulio šalis, o su nukrypimu nuo jų. Ilgosios ploto kraštinės orientuotos 30°–210° kryptimis. Numatytas tyrinėti plotas padalintas į 1 m^2 dydžio kvadratus. Ploto ŠR kraštinė (6 m pločio) kas 1 m pažymėta raidėmis A, B,

C, D, E, F, o PR kraštinė – skaičiais nuo 1 iki 9. Per CK ŠV–PR kryptimi buvo atliktas pilkapio sampilo matavimas. Remiantis jo duomenimis, buvo nubraižytas pilkapio sampilo profilis ŠV–PR kryptimi. Geriau išlikusi pilkapio PR pusė, kur sampilas matomas 3 m ilgiu į PR nuo CK. Tuo tarpu į ŠV pusę nuo CK pilkapio sampilas išlikęs kiek daugiau kaip 1 m ilgiu, o toliau į kelio pusę jis nuardytas. Pilkapio sampilas padalintas į dvi dalis: PR – 9 m ilgio ir 4 m pločio bei ŠV – 9 m ilgio ir 2 m pločio. Ties kv. C–1–9 buvo palikta 0,5 m pločio kontrolinė juosta. Tyrimo darbai pradėti PR pilkapio pusėje. Nuėmus viršutinį purų miškožemio su gausiomis šaknimis sluoksnį, plote pradėjo ryškėti gelsvas smėlis su pilkos žemės priemaiša. Šiame sluoksnyje, kv. D– 6– 7; E–3–4; F–2–3, 0,2–0,3 m gylyje nuo žemės paviršiaus atsidengė keletas nedidelių akmenų, nesudarančių taisyklingesnės figūros. Akmenų dydis: 30x20; 26x17; 26x16; 25x15; 22x13; 25x10 cm. Po jais dar tęsėsi permaišyto smėlio sluoksnis. *Duobė 1.* 0,45 m gylyje nuo žemės paviršiaus, ploto kv. F– 1– 5 bei ties ta vieta padarytoje išpjovoje išryškėjo pailgos formos 3,7x1,5 m dydžio tamsesnės žemės dėmė. Duobė užpildyta smėlinga pilka žeme, jos plotis į apačią siaurėja. Ties kv. F–3 padarytas duobės pjūvis C–C. Duobės dugnas užfiksuotas 0,8 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Duobėje jokių radinių neaptikta. *Duobė 2.* Tamsesnės žemės dėmė išryškėjo 0,45 m gylyje nuo žemės paviršiaus, kv. C–8–9–D–7–9–E–7–9. Duobė – 1,8 m ilgio ŠR–PV kryptimi ir iki 1,6 m pločio. Duobės dugnas užfiksuotas 0,9 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Radinių nerasta. Arčiau pilkapio centro, 0,5 m gylyje nuo žemės paviršiaus, prie CK, kv. C–D–3–6 ir iš dalies kv. E–3–6 išsiskyrė šiek tiek tamsesnės spalvos 5–10 cm storio sluoksnelis – iki pilkapio supylimo buvęs žemės paviršius. Kiek ryškiau jis matėsi kontrolinės juostos pjūvyje. Sprendžiant iš pjūvio, pirminis pilkapio skersmuo siekė apie 6 m. Sampilo storis (be velėnos) – 0,2–0,55 m. Išvalius PR pilkapio dalyje buvusias dvi duobes ir atlikus jų bei kontrolinės juostos fiksaciją, tyrimo darbai šioje pilkapio dalyje buvo baigti.

ŠV pilkapio dalis. Tai pilkapio dalis, esanti arčiau kelio. Tyrimų pradžioje nuimamas viršutinis miškožemio sluoksnis. Čia, kaip ir prieš tai tirtoje pilkapio PR dalyje, pasirodė smėlis su pilkos žemės priemaiša. Šiame sluoksnyje, 0,3 m gylyje nuo žemės paviršiaus, ties CK pasirodė kelių akmenų (7) viršus. Akmenys guli smėlio su pilka žeme sluoksnyje. Trys akmenys vienas šalia kito gulėjo ploto kv. B–3, dar trys akmenys buvo 0,3–0,4 m atstumu vienas nuo kito kv. A– B–7, o vienas akmuo užfiksuotas kv. A–6. Nubraižius akmenų planą, matėsi, kad šeši iš septynių akmenų grupės sudaro lyg tai akmenų vainiko dalį. Šių akmenų dydis: 40x27x24; 30x28x13; 30x26x13; 30x20x18; 30x20x16; 20x16x12; 20x20 cm. Kai kuriuos akmenis iš anksčiau tirtos pilkapio PR dalies irgi galima laikyti buvusio akmenų vainiko fragmentais. *Duobė 3.* Ji išryškėjo pilkapio PV dalyje, kv. A–7–9–B–8–9 bei išpjovoje, 0,45–0,5 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Duobė pailgos, netaisyklingos formos. ŠV duobės dalis nuardyta, matyt, palei kelią iškasus griovį. Griovio kontūras plote gerai išryškėjo 0,4 m gylyje nuo žemės paviršiaus, išpjovoje. Duobės 3 il-

gis – apie 2 m, plotis – iki 1 m. Ties kv. B–8–9 padarytas duobės skerspjūvis. Duobė užpildyta smėlinga žeme, vietomis yra labai nežymi degėsiukų priemaiša. Duobės gylis siekia iki 0,4 m, jos dugnas buvo 0,8 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Radinių duobėje nerasta. *Duobė 4.* Jos kontūras išryškėjo ploto kv. A–B–1–2 bei išpjovoje, 0,55 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Duobė ryškiau neišsiskiria, ji užpildyta smėlinga žeme. Duobės ilgis – apie 1,8 m (R–V kryptimi), plotis – iki 1 m. Duobės dugnas rastas 0,8–0,85 m gylyje nuo žemės paviršiaus. *Kapas 1.* Ploto kv. B–4, 0,5 m gylyje nuo žemės paviršiaus, ties CK, smėlingos žemės sluoksnyje (virš senojo žemės paviršiaus) gulėjo labai surūdijęs 9 cm ilgio ir 2 cm pločio geležinis dirbinys – greičiausiai peilio viršutinės dalies fragmentas. Šalia šio dirbinio, kiek arčiau link CK, surinkta keletas labai mažų degintinių kauliukų. Tikėtasi daugiau kauliukų rasti nuimant kontrolinę juostą, tačiau po ja jų nerasta. Dėl labai mažo kauliukų kiekio ir smulkumo nebuvo prasmės juos pateikti tirti antropologams. Nuėmus kontrolinę juostą, tyrimo darbai buvo baigti. Atlikus fiksacijos darbus, pilkapis buvo atpiltas. Tiksliau datuoti pilkapį trūksta duomenų – jis galėjo būti supiltas I tūkst. pabaigoje – II tūkst. pradžioje.

BARROW CEMETERY OF VELIANKA (ŽINGIAI)

In the course of investigations it was established that during raising of the barrow its diameter amounted to circa 6 m. Thickness of the piled earth (together with sod) was 0.2–0.6 m. The barrow was surrounded by 4 pits of different size filled by earth mixed with sand. The part of the barrow that was nearer the road was disturbed. Some stones were fixed in the barrow, most likely representing the former stone circle with diameter of 4 m. In quarter B–4, at a depth of 0.5 m, a fragment of some heavily corroded iron artefact (knife?) was found and beside it a few small cremated bones.

The barrow may be dated approximately to the end of the 1st millennium – the beginning of the 2nd millennium A.D.

SANTAKOS PILKAPYNAS

Vykintas VAITKEVIČIUS

2001 m. LII tęsė kvartalinės linijos žalojamų Santakos pilkapių (Vilniaus r., Buivydžių sen.) tyrinėjimus (žr. *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 83–85).

Ištirtas pilkapis 2 (pagal detalųjį pilkapyno planą – 77) buvo centrinėje pilkapyno dalyje, į PV nuo pilkapio 1 (76). Pilkapis 2 praeityje siekė 5,2–5,4x5,6–5,8 m dydį. Deja, visa centrinė jo sampilo dalis jau seniai buvo sunaikinta 3,5–4 m pločio kvartalinės linijos, skiriančios mišką kvartalus 36 ir 37. Išlikęs sampilo pakraštys tebuvo 2,6–2,8x5,6 m dydžio, siekė 1,07 m aukštį.